

В. Турканова, асп.
ORCID ID: 0000-0002-8345-6681
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ЕФЕКТИВНЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ: ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ У СВІТІ

Досліджено тему ефективного врегулювання спору, адже різноманітні конфлікти є невід’ємною частиною суспільного життя або, як слушно зазначають науковці, conflicts are inevitable. Підходи, які застосовують до їх вирішення, є найрізноманітнішими і характеризують еволюцію правосуддя – від традиційного судового розгляду до сучасних альтернативних примирних процедур і так званого "conflict management", що допомагає не тільки вирішити спір, але і зберегти нормальні та продуктивні відносини між його учасниками на майбутнє.

Ключові слова: доступ до правосуддя, судочинство, альтернативне врегулювання спорів, конфлікт-менеджмент.

ВСТУП. Альтернативне врегулювання спорів можна вважати реакцією на істотне збільшення кількості звернень до суду, зростання судових витрат та збільшення термінів розгляду судових справ, які неминуче супроводжували цю форму захисту прав упродовж ХХ ст. Перші дослідження процедур альтернативного врегулювання спору можна знайти в 40-х рр., але інтерес дослідників значно зріс в 60-70-х рр. минулого століття, що привело до реалізації концепції позасудового захисту прав у законодавстві багатьох країн світу, але не до вирішення проблем врегулювання спорів.

Сучасна концепція сталого розвитку людства, зокрема, спрямування до побудови мирного та відкритого суспільства, вимагає переосмислення усталених підходів до вирішення спорів, зокрема, пошуку ефективніших способів їх врегулювання.

Урегулювання спорів є достатньо малодослідженим в українській правовій науці, тому метою цієї статті є аналіз існуючих у світі наукових підходів та з’ясування сутності понять "effective dispute resolution", "conflict management system" та "dispute system design", а також формулювання основного завдання ефективного врегулювання спору як бажаного результату.

ВИКЛАД ОСНОВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

1. Загальний огляд джерел та основні сучасні підходи до врегулювання спорів в світі

...To talk more and fight less...
(...Розмовляти більше і битися менше...)

*Designing an Effective Dispute Resolution System by W. L. Ury,
J. M. Brett and S. B. Goldberg, 1988 [1]*

Проблема альтернативного врегулювання спорів істотно актуалізувалася минулого століття, зокрема, перші такі дослідження з’явилися в 40-х рр. ХХ ст. та були присвячені трудовим спорам та арбітражу [2, 3, 4]. Упродовж 60-70 рр. значно зросла увага до позасудового врегулювання спорів і з’явилися дослідження, в яких використовувався термін "dispute resolution" або врегулювання спору тощо [5, 6, 7, 8, 9]. Варто відмітити, що такі думки лунали не тільки на Заході, але поширилися по всьому світу, незважаючи на кордони держав та їхні ідеології [10, 11].

По суті в цих дослідженнях йдеться про шляхи, що не пов’язані із судовим розглядом і вирішенням спору, які сторони можуть обрати для його вирішення, а саме, про їхні переваги й недоліки, котрі є підставою для застосування конкретного способу. Проте водночас сьогодні налічується кілька сотень альтернативних проце-

дур із врегулювання спорів, тому вибір однієї з них або тактики їх послідовного застосування стає істотним викликом навіть для юриста [12].

Відповідно основний підхід до врегулювання спорів, що сформувався до нашого часу, це запропонований фахівцями Гарвардської школи права вибір – медіація, арбітраж та судочинство [12–13]. У світі впродовж кількох десятиліть було ухвалено законодавство з обов’язкового застосування окремих способів врегулювання спорів [14–15].

Але різноманіття альтернативних способів урегулювання спорів, які поширювалися у світі впродовж другої половини ХХ ст., привели до появи узагальнюючого напрямку, що основною характерною ознакою наділив корисний ефект від застосування конкретного альтернативного способу або способів урегулювання спору, або низки спорів, тобто конкретний бажаний результат, про що детальніше йдеться далі.

Поняття "effective dispute resolution" у правовій науці почало застосовуватися з 1980-х рр. Зокрема, варто звернути увагу на дослідження, в яких аналізуються основні переваги й недоліки традиційних та альтернативних підходів до врегулювання спорів як найбільш ефективних [1, 16–19], а також висвітлюються конкретні шляхи ефективного врегулювання окремих категорій спорів, зокрема, медичних, спортивних і більш сучасних – проєктних і будівельних спорів та онлайн-спорів тощо [20–24].

Водночас практика показує, що кожен із різноманітних способів врегулювання спорів має свої переваги і недоліки, які мають враховуватися під час їх застосування. Наприклад, переговори можуть дати швидке та пряме вирішення невеликого спору, але не мають виконавчої сили [16]. Деякі альтернативні способи не є ефективними, тому що вони не підкріплені примусовим виконанням рішення, що, у свою чергу, тягне за собою приховані витрати часу та коштів, а також зменшення очікувань сторін щодо вимог, на які вони мають право [9].

Певною відповіддю на це питання став системний підхід до пошуку шляхів урегулювання спору, зокрема, концепція інтегрованої системи конфлікт-менеджменту.

Поняття "conflict management system" пов’язане з розробкою концепції системи управління конфліктами у 1980-х рр. науковцями М. Роу та Д. Юінгом, які використовували цей термін у своїх дослідженнях. Таку інтегровану систему вони запропонували поєднувати із традиційними способами врегулювання спорів, зокрема, наприклад, проводити тренінги сторін переговорів для того, щоб вони набули корисних навичок і вмій примирного врегулювання спорів тощо.

Різні складові є істотною перевагою системного підходу до врегулювання спорів. Зокрема, Р. Буш цілком

слушно зауважує, що превентивна складова дасть можливість уникнути або суттєво зменшити витрати на змагальні процеси, зокрема, судочинство, які можуть вийти з-під контролю та заподіяти шкоду бізнес-інтересам організації, натомість, стаючи (так би мовити) частиною культури організації, така інтегрована система дає можливість пошуку рішення у спорі, зберігаючи важливі відносини з іншою стороною спору [26].

"Dispute system design" є ще одним важливим поняттям, що опосередковує конкретний підхід до ефективного врегулювання спору, який можна перекласти як "побудова системи врегулювання спору", інтегрованої в організацію або суспільні відносини. Узагальнено, ідеться про постійну діяльність із виявлення, аналізу, оцінювання спорів, що виникають у конкретному середовищі, а також створення та удосконалення системи їх врегулювання шляхом зміни процедури, посилення мотивації, набуття навичок, отримання ресурсів для їх врегулювання [1]. Великою перевагою такого підходу є те, що не один спір, а ціла низка спорів, що виникають і будуть виникати незалежно від ефективності їх врегулювання, можуть бути її об'єктом [1].

Основний сенс зміни підходу до вирішення спору полягає в тому, щоб переключитися від бачення конфлікту як деструктивного та змагального по своїй природі явища до його уявлення як невід'ємного елемента суспільного життя, яке може бути конструктивним і відповідно врегульовуватися у такий спосіб [30]. Основний виклик зміни підходу до врегулювання спору полягає у стимулюванні осіб та організацій до розмови замість битви для вирішення свого спору [1].

Відповідно в літературі виділяють три основні підходи до врегулювання спорів, основаних на владі, правах або інтересах сторін; відповідно перший є широко застосованим звичайним способом врегулювання спорів, тоді як арбітраж та судочинство є заснованими на праві, а медіація та перемовини – на інтересах сторін спору [27].

Концепція К. Константино і К. Мерчант щодо системи управління інтелектуальною системою побудована на ідеї вирішення спору на основі інтересів і прав його сторін [28], отже, така система дає можливість застосувати різні способи врегулювання спору ефективніше. Інтегрована система врегулювання спорів уможливіє застосування таких способів у найпродуктивнішому поєднанні та послідовності.

Висновком до першого розділу є те, що основний сучасний підхід до врегулювання спорів характеризується як конструктивний діалог із пошуку компромісу будь-якими способами, що побудований на баченні конфлікту як невід'ємного і неминучого явища, яке супроводжує динаміку людських відносин.

2. Комплексна система ефективного врегулювання спорів та її характеризуючі ознаки або якого ефекту очікують сторони спору від його врегулювання?

The business of lawyers is conflict management
(Бізнес юристів – це управління конфліктами).

*Piche G. R. Conflict Management –
Litigation in Perspective, 1988 [35]*

Пошук нових шляхів вирішення проблеми починається тоді, коли вона усвідомлюється як така, що потребує вирішення. Коли традиційна система правосуддя перестала задовольняти потреби суспільства у врегулюванні спорів, пошуки нової системи привели до появи та розвитку альтернативи – способів, для яких не іманентні усталені риси змагального судочинства.

Ефективне врегулювання спорів – це відпуння альтернативного врегулювання спорів, ефективність якого, як влучно зазначив Дж. Кук, є своєрідною квінтесенцією пошуку правосуддя [30]. Судова система є серцем країни, отже, утрата довіри до судової системи може зруйнувати основи держави, тому пошук альтернативних примирних та ефективних шляхів врегулювання спорів є реальною потребою сучасного суспільства, на його думку.

Серед причин незадоволення існуючою системою врегулювання спорів відмічають такі:

1) спори, зазвичай, носять комплексний і тривалий характер, вони взаємопов'язані, але вже традиційно вирішуються в різних судових процесах, а часто – і в судах різних держав [1, 31]. Визначення моменту, коли саме і до якої форми захисту своїх прав вдається особа, є надзвичайно важким, оскільки сторони, прагнучи зберегти взаємні відносини, докладають зусилля до врегулювання спору самостійно. Водночас, у разі, якщо це не вдається, арсенал існуючих способів вирішення спору настільки масштабний, що досягнути його і визначити найефективніший без залучення фахівця неможливо;

2) репутаційні втрати під час врегулювання спору доволі часто враховуються контрагентами та впливають негативно на комерційну діяльність [26]; це характерно не тільки для бізнес-відносин, але так само враховується працівниками, споживачами та впливає на низку інших відносин, в яких беруть участь сторони спору, призводить до зменшення загального прибутку підприємства;

3) втрата часу та незадоволення результатом, як очікуваним, так і неочікуваним, забезпечує негативний психологічний аспект від врегулювання спору, так само як і витрати на вирішення спору перевищують ті, що відшкодовуються навіть у разі виграшу справи.

Це тільки узагальнений перелік основних проблем, з якими ми пов'язуємо виникнення напруги та пошук альтернативи судочинству, який доволі тривалий час монополізувало ринок послуг з врегулювання спорів. Отже, побудова ефективної системи врегулювання спорів має дати відповіді або запропонувати рішення зазначених вище проблем, водночас, не створюючи нових.

Управління конфліктами складається з уникнення конфліктів та вирішення конфліктів. Із них уникнення конфліктів – це перша порада, яку адвокат зобов'язаний надати своїм клієнтам, оскільки конфлікт вичерпує час, гроші та емоції.

У статті 1988 р. В. Урі, Дж. Бретт та С. Голдберг зробили висновок про те, що зміна процедур вирішення спору може зменшити розміри витрат, але якщо такі зміни стосуються тільки процедури, цього буде недостатньо, оскільки сторони спору повинні мати мотиви, навички та ресурси застосування нових процедур [1].

Отже, пересічні громадяни та професійні гравці, що беруть участь в врегулюванні спорів, мають здобути та підтримувати навички та уміння з примирного врегулювання спорів, із пріоритетним баченням конфлікту як конструктивного елемента суспільного життя, який дозволяє перетворити та налагодити ще більш продуктивні стосунки, ніж були до його появи.

Важливе значення при цьому має наявність спільного інтересу сторін спору до мінімізації тривалості та витрат на процедуру врегулювання, "in a timely and effective manner" [32]. Це дає можливість організувати спільно пошук шляху виходу з конфлікту, досягнення бажаного результату. У протилежному випадку, сторона, що зацікавлена в ескалації конфлікту, буде зловживати правами та викривляти будь-яку із застосованих процедур.

Майбутнє системи управління конфліктами залежить не тільки від того, чи перевищать їх переваги понесені витрати, а також від того, чи зможе вона забезпечити справедливість та рівноправність [33]. Результат урегулювання спору має бути передбачуваним та вселяти у сторони впевненість у тому, що подібні спори тягнуть за собою подібні наслідки [32]. Отже, формулювання основного завдання ефективного вирішення спору як бажаного результату є надважливим для досягнення його цілей.

Закон знаходиться в центрі соціального конфлікту у всіх його різних формах і важливим є, насамперед, конструктивна характеристика конфлікту як підґрунтя для підвищення продуктивності [29].

Гарним прикладом запровадження такої інтегрованої системи врегулювання спорів є eBay. Making peace one Bay – лозунг однієї з найбільших у світі компаній із продажу товарів, яка опосередковує мільярди угод щороку і яка стала передовою компанією із запровадженням онлайн-вирішення спорів з 1995 р., із часу її створення. Як зазначає А. Коен, урегулювання спорів стало частиною eBay, оскільки перші їх кроки були пов'язані саме намаганням урегулювати спір [34]. Перша програма І. Катча, одного із засновників напряму онлайн-врегулювання спорів, з урегулювання спорів щодо транзакцій у 1999 р. також була запроваджена на eBay [35]. Сьогодні ця платформа є одним з найбільших конкурентів на ринку врегулювання спорів, оскільки 'eBay handles more 16 million disputes a year, in more than 16 different languages' [34].

На цьому прикладі можна проілюструвати, що будь-які відносини, які виникають і змінюються, можуть стати підставою для виникнення спорів, тому інтегрована система їх урегулювання є найбільш доцільним і ефективним шляхом їх урегулювання. При цьому сама процедура врегулювання спору не може вважатися ефективною, як і доля суспільних відносин не може залежати тільки від їх правового врегулювання. Тому до системи врегулювання спорів варто включати превентивну складову, зокрема, проведення постійного тренінгу, а також моніторингу застосування процедур урегулювання спорів, як остання стадія врегулювання спору.

Висновком до другого розділу є те, що зміна у сприйнятті конфлікту повинна привести до зміни усталених інструментів їх урегулювання на комплексну систему, яка дозволяє не стільки його врегулювати, як контролювати, наділяючи його таким чином конструктивними рисами, що в загальному сприяють розвитку продуктивних відносин сторін. Відповідно, звертаючись до обраного нами епіграфа, бачення спорів як підґрунтя для битви переростає в усвідомлення їх користності, якщо вони будуть урегульовані та підконтрольні фахівцям.

ВИСНОВКИ. Водночас, навіть за умови закріплення в законодавстві вимог щодо обов'язкового застосування медіації або інших способів урегулювання спору, питання ефективності їх застосування залишалося впродовж певного часу відкритим, а вибір конкретного способу для вирішення спору залишався викликом для будь-якого юриста.

Запропонована науковцями інтегрована система управління конфліктами дозволяє запровадити комплексний підхід до попередження, управління та вирішення спорів, яка дозволяє контролювати розвиток і динаміку конфлікту. З огляду на зазначене, комплексну інтегровану систему ефективного врегулювання спорів варто визнати одним з основних сучасних підходів до врегулювання спорів у світі.

Запозичення найкорисніших рис такого підходу та застосування в Україні є важливим питанням, що потребує подальшого аналізу та розробки пропозицій (дослідження).

Список використаних джерел

1. Ury W. L. Designing an Effective Dispute Resolution System [notes] / W. L. Ury, J. M. Brett, S. B. Goldberg // In Practice Negotiation Journal. – Vol. 4. – Issue 4 (October 1988). – P. 414.
2. Hepner A. W. Local and Unofficial Arrangements for Labor Dispute Settlement [article] / A. W. Hepner // Labor Dispute Settlement and Contemporary Problems. – Vol. 12. – Issue 2 (Spring 1947). – P. 220–231.
3. Isaacs N. Two Views of Commercial Arbitration / N. Isaacs // Harvard Law Review. – 1927. – Vol. 40. – Issue 7. – P. 929–942.
4. Roth F. L. Arbitration – A Vital Tool for Lawyers [article] / F. L. Roth // Connecticut Bar Journal. – Vol. 21. – Issue 5 (December 1947). – P. 455–466.
5. Stern J. L. Alternative Dispute Settlement Procedures. Commentary / James L. Stern // Wisconsin Law Review. – Vol. 1968. – Issue 4. – P. 1100–1112.
6. Kovarsky I. Alternative Solutions to the Jurisdictional Dispute Problem / I. Kovarsky // Wayne Law Review. – Vol. 7. – Issue 2 (Winter 1960). – P. 295–334.
7. Aubert V. Courts and conflict resolution / V. Aubert // Journal of Conflict Resolution. – Vol. 11. – Issue 1 (March 1967). – P. 40–51.
8. Getman J. G. Labor Arbitration and Dispute Resolution / J. G. Getman. – Yale Law Journal. – Vol. 88. – Issue 5 (April 1979). – P. 916–949.
9. Dispute Resolution [comments] Dispute Resolution: Introduction // Yale Law Journal. – Vol. 88. – Issue 5 (April 1979). – P. 905–909.
10. Lubman S. Mao and Mediation: Politics and Dispute Resolution in Communist China [article] / S. Lubman // California Law Review. – Vol. 55. – Issue 5 (November 1967). – P. 1284–1360.
11. Притика Ю. Д. Посередництво як нова форма вирішення приватноправових спорів / Ю. Д. Притика // Вісник господарського судочинства. – 2006. – С. 264.
12. Commission Staff Working Paper Impact Assessment Accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on Alternative Dispute Resolution for consumer disputes (Directive on consumer ADR) and Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on Online Dispute Resolution for consumer disputes (Regulation on consumer ODR). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32013L0011> (date of request 01.08.2020).
13. Program on Negotiation. URL: <https://www.pon.harvard.edu/daily/dispute-resolution/what-are-the-three-basic-types-of-dispute-resolution-what-to-know-about-mediation-arbitration-and-litigation/> (date of request 01.09.2020).
14. Metin U. A. Compulsory mediation: an important change in the procedure for resolving the commercial disputes in Turkey / U. A. Metin. URL: https://www.ukpandi.com/fileadmin/uploads/uk-pi/Latest_Publications/2017/COMPULSORY_MEDIATION.pdf (01.09.2020).
15. Matteucci G. Mandatory Mediation, the Italian experience / G. Matteucci. DOI: 10.12957/redp.2015.19964. URL: https://e-justice.europa.eu/content_mediation_in_member_states-64-en.do
16. O'Leary T. F. The Andean Common Market and the Importance of Effective Dispute Resolution Procedures [article] / T. F. O'Leary // International Organization Review. International Tax & Business Lawyer. – Vol. 2. – Issue 1 (Winter 1984). – P. 101–128.
17. Seki H. S. Effective Dispute Resolution in United States-Japan Commercial Transactions [comments] / H. S. Seki // Perspectives Northwestern Journal of International Law & Business. – Vol. 6. – Issue 4 (Winter 1984–1985). – P. 979–1009.
18. Cook J. A Quest for Justice: Effective and Efficient Alternative Dispute Resolution Processes [article] / J. Cook // Open Forum: Reforms in the Law Detroit College of Law Review. – Vol. 1983. – Issue 4 (Winter 1983). – P. 1129–1136.
19. Hall J. Negotiation: Dispute Resolution As an Effective Alternative to Trial / J. Hall // Commentary American Journal of Trial Advocacy. – Vol. 6. – Issue 3 (Spring 1983). – P. 481–484.
20. Gessford J. B. Arbitration of Professional Athletes' Contracts: An Effective System of Dispute Resolution in Professional Sports [notes] / J. B. Gessford // Note Nebraska Law Review. – Vol. 55. – Issue 2 (1976). – P. 362–382.
21. Whitelaw B. W. Health Care Arbitration in Michigan: An Effective Method of Alternative Dispute Resolution // B. W. Whitelaw // Michigan Bar Journal. – Vol. 72. – Issue 11 (November 1993). – P. 1158–1162.
22. Byrne C. New Horizons – Trends Influencing Effective Projects and Construction Dispute Resolution in Ireland [article] / C. Byrne, J. Heneghan // Construction Law International. – Vol. 6. – Issue 2 (June 2011). – P. 9–14.
23. Stegner M. Online Dispute Resolution: The Future of Consumer Dispute Resolution [article] / M. Stegner // Section V: ADR Yearbook on International Arbitration. – Vol. 5. – 2017. – P. 347–360.
24. Rowe M. The Non-Union Complaint System at MIT: An-Upward Feedback Mediation Model / M. Rowe // Alternatives to the High Cost Litigation. – Issue 2(4). – P. 10–18.
25. Ewing D.W. Justice on the Job / D. W. Ewing // Harvard Business School Press, 1989. – Issue 27.
26. Busch R. F. Designing Effective Conflict Management Systems / R. F. Busch // Colorado Lawyer. – Vol. 27. – Issue 9 (September 1998). – P. 63–68.

27. Conbere J. P. Theory Building for Conflict Management System Design [notes] / J. P. Conbere // Integrating Theory, Research, and Practice in Select Conflict Contexts. Conflict Resolution Quarterly. – Vol. 19. – Issue 2 (Winter 2001). – P. 215–236.
28. Constantino C. A. Designing Conflict Management Systems / C. A. Constantino // A Guide to Creation Productive and Health Organizations in The Future of Conflict Management Systems Conflict Resolution Quarterly 33 (Supplement 1), 1996. – P. 27–34.
29. Piche G. R. Conflict Management – Litigation in Perspective [editorial] / G. R. Piche // Colorado Lawyer. – Vol. 17. – Issue 1 (January 1988). – P. 11–18.
30. Cook J. A quest for justice: Effective and efficient alternative dispute resolution processes / J. Cook // Detroit College of Law Review. – 1983. – P. 1129–1136.
31. ПриватБанк против Суркісов. URL: <https://hromadske.ua/ru/posts/privatbank-protiv-surkisov-minyust-ne-planiruet-vzimat-milliardy-griven-s-banka> (дата звернення 01.09.2020).
32. Effective Dispute Resolution; Review of Options for Dispute Resolution Mechanisms and Procedures // Global Environmental Law Annual. – 2003. – P. 155–188.
33. Lipsky D. B. The Future of Conflict Management Systems Conflict Resolution Quarterly 33 (Supplement 1) / D. B. Lipsky. – 2015. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/crq.21133> (date of request 01.08.2020).
34. Rule C. Resolving consumer disputes / C. Rule. URL: <http://colinrule.com/writing/acr2008.pdf> (date of request 01.08.2020)
35. Katsh E. Digital Justice: Technology and the internet of Disputes / E. Katsh, O. Rabinovich-Einy. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3508311 (date of request 01.08.2020).

References

- Ury W. L. Designing an Effective Dispute Resolution System [notes] / W. L. Ury, J. M. Brett, S. B. Goldberg // In Practice Negotiation Journal. – Vol. 4. – Issue 4 (October 1988). – P. 414. (in English)
- Hepner A. W. Local and Unofficial Arrangements for Labor Dispute Settlement [article] / A. W. Hepner // Labor Dispute Settlement Law and Contemporary Problems. – Vol. 12. – Issue 2 (Spring 1947). – P. 220–231. (in English)
- Isaacs N. Two Views of Commercial Arbitration / N. Isaacs // Harvard Law Review. – 1927. – Vol. 40. – Issue 7. – P. 929–942. (in English)
- Roth F. L. Arbitration – A Vital Tool for Lawyers [article] // Connecticut Bar Journal, Vol. 21, Issue 5 (December 1947), pp. 455–466. (in English)
- Stern J. L. Alternative Dispute Settlement Procedures. Commentary / James L. Stern // Wisconsin Law Review. – Vol. 1968. – Issue 4. – P. 1100–1112. (in English)
- Kovarsky I. Alternative Solutions to the Jurisdictional Dispute Problem / I. Kovarsky // Wayne Law Review. – Vol. 7. – Issue 2 (Winter 1960). – P. 295–334. (in English)
- Aubert V. Courts and conflict resolution // Journal of Conflict Resolution. – Vol. 11. – Issue 1 (March 1967). – P. 40–51. (in English)
- Getman J. G. Labor Arbitration and Dispute Resolutionю Dispute Resolution / Julius G. Getman. – Yale Law Journal. – Vol. 88. – Issue 5 (April 1979). – P. 916–949. (in English)
- Dispute Resolution [comments] Dispute Resolution: Introduction // Yale Law Journal. – Vol. 88. – Issue 5 (April 1979). – P. 905–909. (in English)
- Lubman S. Mao and Mediation: Politics and Dispute Resolution in Communist China [article] / S. Lubman // California Law Review. – Vol. 55. – Issue 5 (November 1967). – P. 1284–1360. (in English)
- Prytyka Yu. D. Poserednyctvo yak nova forma vyrishennya pryvatno pravovyx sporiv [Mediation as anew form of resolving private law disputes.] Visnyk gospodarskogo sudochynstva [Bulletin of commercial litigation]. 2006. Kyiv, s. 264. (in Ukrainian)
- Comission Staff Working Paper Impact Assessment Accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on Alternative Dispute Resolution for consumer disputes (Directive on consumer ADR) and Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on Online Dispute Resolution for consumer disputes (Regulation on consumer ODR). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32013L0011> (date of request 01.08.2020). (in English)
- Program on Negotiation. URL: <https://www.pon.harvard.edu/daily/dispute-resolution/what-are-the-three-basic-types-of-dispute-resolution-what-to-know-about-mediation-arbitration-and-litigation/> (дата звернення 01.09.2020). (in English)

- Metin U. A. Compulsory mediation: an important change in the procedure for resolving the commercial disputes in Turkey. URL: https://www.ukpandi.com/fileadmin/uploads/uk-pi/Latest_Publications/2017/COMPULSORY_MEDIATION.pdf (01.09.2020). (in English)
- Matteucci G. Mandatory Mediation, the Italian experience / G. Matteucci. DOI: 10.12957/redp.2015.19964. URL: https://e-justice.europa.eu/content_mediation_in_member_states-64-en.do. (in English)
- O'Leary T. F. The Andean Common Market and the Importance of Effective Dispute Resolution Procedures [article] // International Organization Review. International Tax & Business Lawyer. – Vol. 2. – Issue 1 (Winter 1984). – P. 101–128. (in English)
- Seki H. S. Effective Dispute Resolution in United States-Japan Commercial Transactions [comments] // Perspectives Northwestern Journal of International Law & Business. – Vol. 6. – Issue 4 (Winter 1984–1985). P. 979–1009. (in English)
- Cook J. A. Jr. A Quest for Justice: Effective and Efficient Alternative Dispute Resolution Processes [article] // Open Forum: Reforms in the Law Detroit College of Law Review. – Vol. 1983. – Issue 4 (Winter 1983). – P. 1129–1136. (in English)
- Hall J. Negotiation: Dispute Resolution As an Effective Alternative to Trial // Commentary American Journal of Trial Advocacy. – Vol. 6. – Issue 3 (Spring 1983). – P. 481–484. (in English)
- Gessford J. B. Arbitration of Professional Athletes' Contracts: An Effective System of Dispute Resolution in Professional Sports [notes] // Note Nebraska Law Review. – Vol. 55. – Issue 2 (1976). – P. 362–382. (in English)
- Whitelaw B. W. Health Care Arbitration in Michigan: An Effective Method of Alternative Dispute Resolution // Michigan Bar Journal. – Vol. 72. – Issue 11 (November 1993). – P. 1158–1162. (in English)
- Byrne C., Heneghan J. New Horizons – Trends Influencing Effective Projects and Construction Dispute Resolution in Ireland [article] // Construction Law International. – Vol. 6. – Issue 2 (June 2011). – P. 9–14. (in English)
- Stegner M. Online Dispute Resolution: The Future of Consumer Dispute Resolution [article] // Section V: ADR Yearbook on International Arbitration. – Vol. 5. – 2017. – P. 347–360. (in English)
- Rowe M. The Non-Union Complaint System at MIT: An-Upward Feedback Mediation Model. Alternatives to the High Cost Litigation. – Issue 2(4). – P. 10–18. (in English)
- Ewing D.W. Justice on the Job. Harvard Business School Press, No 27, 1989. (in English)
- Busch R. F. Designing Effective Conflict Management Systems // Colorado Lawyer. – Vol. 27. – Issue 9 (September 1998). – P. 63–68. (in English)
- Conbere, John P. Theory Building for Conflict Management System Design [notes] // Integrating Theory, Research, and Practice in Select Conflict Contexts. Conflict Resolution Quarterly. – Vol. 19. – Issue 2 (Winter 2001). – P. 215–236. (in English)
- Constantino C. A. Designing Conflict Management Systems: A Guide to Creation Productive and Health Organizations in The Future of Conflict Management Systems Conflict Resolution Quarterly 33 (Supplement 1), 1996. – P. 27–34. (in English)
- Piche G. R. Conflict Management – Litigation in Perspective [editorial] // Colorado Lawyer. – Vol. 17. – Issue 1 (January 1988). – P. 11–18. (in English)
- Cook J. A quest for justice: Effective and efficient alternative dispute resolution processes / J. Cook // Detroit College of Law Review. – 1983. – P. 1129–1136. (in English)
- ПриватБанк против Суркісов. URL: <https://hromadske.ua/ru/posts/privatbank-protiv-surkisov-minyust-ne-planiruet-vzimat-milliardy-griven-s-banka> (дата звернення 01.09.2020).
- Effective Dispute Resolution; Review of Options for Dispute Resolution Mechanisms and Procedures // Global Environmental Law Annual. – 2003. – P. 155–188. (in English)
- Lipsky D. B. The Future of Conflict Management Systems Conflict Resolution Quarterly 33 (Supplement 1) / D. B. Lipsky. – 2015. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/crq.21133> (date of request 01.08.2020). (in English)
- Rule C. Resolving consumer disputes. URL: <http://colinrule.com/writing/acr2008.pdf> (date of request 01.08.2020). (in English)
- Katsh E. Digital Justice: Technology and the internet of Disputes / E. Katsh, O. Rabinovich-Einy. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3508311 (date of request 01.08.2020). (in English)

Received: 01/08/2020
1st Revision: 30/08/2020
Accepted: 19/09/2020

V. Turkanova, PhD Student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

MAIN APPROACHES TO EFFECTIVE DISPUTE RESOLUTION

The topic of effective dispute resolution has been explored, as various conflicts are an integral part of public life or, as scholars rightly point out, conflicts are inevitable. The approaches used to resolve them are diverse and characterize the evolution of justice – from traditional litigation to modern alternative conciliation procedures and the so-called "conflict management", which helps not only to resolve disputes but also to maintain normal and productive relations between its participants in future.

Alternative dispute resolution can be seen as a reaction to the significant increase in the number of appeals to court, the increase in court costs and the increase in court hearings, which inevitably accompany this form of protection of rights during the twentieth century. The first studies

of alternative dispute resolution procedures can be found in the 1940s, but the interest of researchers increased significantly in the 1960s and 1970s, which led to the implementation of the concept of out-of-court protection in many countries, but not to dispute resolution.

The basic modern approach to dispute resolution is characterized as a constructive dialogue for finding a compromise by any means, based on the vision of conflict as an integral and inevitable phenomenon that accompanies the dynamics of human relations.

A change in the perception of the conflict should lead to a change in the established tools for their settlement into a comprehensive system that allows not so much to resolve it as to control, thus endowing it with constructive features that generally contribute to the development of productive relations. Accordingly, referring to our chosen epigraph, the vision of disputes as a basis for battle will grow into an awareness of their usefulness, if they are settled and controlled by experts.

Keywords: access to justice, litigation, alternative dispute resolution, conflict management.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv.
Legal Studies, 2020; 3 (114): 64-70
УДК: 340.13
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2020/3.114-12>

ISSN 1728-2195
© Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Publishing center "Kyiv University", 2020

В. Шульгін, канд. юрид. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0002-8507-453X

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ВІЙСЬКОВО-СОЦІАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА: ПРАКТИКА ПРАВОТЛУМАЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ

Проаналізовано теоретико-правові, порівняльно-прикладні та термінологічно-понятійні аспекти тлумачення адміністративними судами України приписів загального та військово-спеціального характеру, що мають значення для прийняття обґрунтованих рішень у військово-правових публічних справах.

З метою визначення системного підходу до можливості здійснення повороту виконання судових рішень в адміністративних справах щодо оскарження рішень, дій та бездіяльності суб'єкта владних повноважень, предметом спору яких є виплата одноразової грошової допомоги військовослужбовцям, військовозобов'язаних та резервістів у разі загибелі (смерті) або втрати працездатності, здійснено системний аналіз термінів, слів та словосполучень у контексті нормативного змісту ст. 381 Кодексу про адміністративне судочинство України.

Установлено й обґрунтовано їх правову природу, з'ясовано їх поняття з урахуванням особливостей військово-службових правових відносин, пов'язаних із застосуванням правових засобів військово-соціального захисту при виконанні обов'язків військової служби та з метою посилення предметно-доказової бази у зазначеній категорії судових справ.

Ключові слова: адміністративні справи, поворот виконання судових рішень, одноразова грошова допомога, інше грошове утримання, відносини публічної служби, військовослужбовці, військово-службові правові відносини, військово-соціальне законодавство, правотлумачення адміністративних судів.

ВСТУП. Актуальність зазначеної проблематики пов'язана з необхідністю визначення єдиного системного підходу до можливості здійснення повороту виконання судових рішень, передбаченого ст. 380 Кодексу про адміністративне судочинство України (далі – КАС України) [1], в адміністративних справах, предметом спору яких є виплата одноразової грошової допомоги військовослужбовцям, військовозобов'язаних та резервістів у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без установлення інвалідності (далі – одноразова грошова допомога).

Перешкодою для застосування ст. 380 КАС України ("Поворот виконання судових рішень") у зазначеній категорії адміністративних справ є неоднакове застосування адміністративними судами нормативно-термінологічних положень змісту ст. 381 КАС України ("Особливості повороту виконання в окремих категоріях адміністративних справ") унаслідок їх поверхневого та помилкового тлумачення, що призводить до формального, недостатньо обґрунтованого мотивування судових рішень при вирішенні військово-правових публічних спорів та спірного (хибного) висновку про неможливість застосування до спірних правовідносин приписів ст. 380 КАС України щодо повороту виконання судового рішення.

Необхідність тлумачення викликана тим фактом, що законодавець при формуванні нормативних положень ст. 380 КАС України закріпив численні вирази "інші", що тілкі посилює незрозумілість та неточність її змісту.

Окремі питання ґенези, історіографії, правової природи, компаративістичних та адміністративно-правових аспектів, порядку виплати одноразової грошової допомоги військовослужбовцям досліджували вітчизняні науковці: І. Автушенко, В. Білий, В. Боднар, Н. Вороніна, М. Гребенюк, Л. Грицаєнко, К. Жидченко, І. Коропатнік, В. Пашинський.

Але теоретико-правові та прикладні аспекти правотлумачення адміністративних судів відносно повороту виконання судового рішення щодо виплати одноразової грошової допомоги військовослужбовцям, військовозобов'язаних та резервістів у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без установлення інвалідності ще не були предметом наукового дослідження.

З огляду на зазначене вище, ми маємо на меті здійснити теоретико-правовий та прикладний аналіз термінів, слів та словосполучень, які з'ясовуються адміністративними судами для правового та вмотивованого обґрунтування судових рішень у справах, пов'язаних із виплатою одноразової грошової допомоги в контексті її об'єктивно-логічної сутності, виведеної з урахуванням правових висновків судової практики, правил та алгоритму суддівського правотлумачення у конкретних справах, приписів нормативно-правових актів військового, зокрема військово-соціального законодавства України. Це дозволить нам виявити їх правову природу, ступінь їх співвідношення зі змістом ст. 381 КАС України та можливість застосування до спірних військово-захисних правовідносин приписів статті 380 КАС України щодо повороту виконання судового рішення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Аналіз та результати судової практики. Проаналізувавши зміст Конституції України [2], відповідних приписів КАС України, інших кодифікованих процесуальних і матеріальних актів, практику адміністративних судів при вирішенні спорів, пов'язаних із пільгами, гарантіями та компенсаціями військовослужбовцям, військовозобов'язаним та резервістам, дотичні положення нормативно-правових актів законодавства України, енциклопедично-довідкові та наукові праці, зазначаємо таке.